

Inklusion eller eksklusion

En opgave i faget: Videnskabsteori og pædagogik. Efterår 2009.

Af Niels Smedegaard

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	side 2
2. Problemformulering	side 2
3. Begrebsafklaring	side 3
4. Metode	side 3
5. Teoridel – redegørelse af samfundsanalyse	side 4
6. Analyse, en anden vinkel og diskussion	side 6
6.1 En anden vinkel	side 8
6.2 Diskussion	side 10
7. Konklusion	side 12
8. Litteraturliste	side 14

Indledning

En undren

Det moderne samfund beskrives ofte af sociologer som værende hektisk, dynamisk og hyperkomplekst, hvor kernekompetencer som omstillingsparathed og fleksibilitet efterlyses. Her vil der være fokus på hvordan individet skal kunne navigere rundt i en verden, i accelererende forandringshastighed, hvis ikke en eksklusion skal finde sted. Men når eksklusionen er fundet sted?

Bent Madsen skriver i sin bog ” Socialpædagogik - Integration og inklusion i det moderne samfund” at, *”Socialpædagogikkens samfundsmæssige opgave kan beskrives som samfundets bestræbelser på at forebygge og løse sociale og pædagogiske konflikter, der kan true den samfundsmæssige integration”*¹

Men hvad sker der når eksklusionen har fundet sted, altså at forebyggelsen er mislykkedes?

I mit virke som speciallærer beskæftiger jeg med ekskluderede elever, og indgår derfor også i ansvarsområdet med integrering (jf. Madsen 2005: 74-75). Det tilbagevendende spørgsmål bliver ofte hvad vi, som professionelle, skal arbejde hen mod. Velvidende at de ekskluderede har forskellige problemstillinger og der vil foregå en undervisningsdifferentiering hvor de enkelte problemstillinger vægtes forskelligt, er det, det samme samfund de ekskluderede sigter integrationen mod.

Problemformulering

I kapitlet ”socialpædagogik i samfundets konfliktfelter” fra Bent Madsens bog

¹ Socialpædagogik - Integration og inklusion i det moderne samfund

s. 74

”socialpædagogik – Integration og inklusion i det moderne samfund” redegør han for hvilke faktorer der kendetegner en eksklusionsproces, og med afsæt i denne proces, vil jeg undersøge -

Hvordan synes der, i forhold til Bent Madsens eksklusionsproces, at være mulighed for inklusion

Begrebsafklaring

Gældende for de tre nedenstående begreber, alle tænkt i en social kontekst

Inklusion:

Inklusion betyder at medregne -

Ifølge *Konventionen om barnets rettigheder* (1990), *Salamanca-erklæringen* (1994) og *Handicap- konventionen* (2006) er målet, at sikre at alle kan deltage på lige fod i det samfundsmæssige liv gennem en inkluderende lovgivning. Hermed menes en lovgivning der har fjernet hindringer for deltagelse på grund af menneskers særlige behov eller handicap.²

Eksklusion:

Eksklusion betyder at udelukke.³

Integration:

Integration betyder at samle dele til en helhed. Ordet bruges i flere sammenhænge

Integration (samfund) – processen hvorved grupperinger finder fælles grundlag for at leve side om side.⁴

Metode

Jeg vil i opgaven lave en redegørelse af Bent Madsens brug af, Niklas Luhmann samt

² [http://www.norddjurs.dk/media/Forslag_til_fremtidens_specialundervisning\(1\).pdf](http://www.norddjurs.dk/media/Forslag_til_fremtidens_specialundervisning(1).pdf)

³ <http://www.leksikon.org/art.php?n=651>

⁴ <http://da.wikipedia.org/wiki/Integration>

Anthony Giddens samfundsanalyse. Endvidere vil jeg gennem opgaven præsentere kapitlets hovedsynspunkter og diskutere indholdet af Madsens kapitel, - det af to grunde:

1. for at finde ud af, hvad det er for et samfund de ekskluderede ikke passer ind i.
2. for at finde ud af, hvad det er man skal kunne for at blive en del af samfundet.

Jeg vil tage udgangspunkt i nogle af hovedsynspunkterne fra Madsens kapitel.

Det vil jeg, fordi jeg undre mig over hvad vi kan gøre, når eksklusionen ikke er blevet forebygget og ”skaden” er sket.

Her vil jeg anvende Niklas Luhmanns systemteori samt Anthony Giddens strukturationsteori til at belyse problemfeltet i dets kontekst.

Til slut vil jeg inddrage Søren Langager og hans syn på netop ovenstående, et alternativt syn på inklusion/eksklusionsdebatten, der repræsenterer min måde at anskue problematikken på.

Teoridel – redegørelse af samfundsanalyse

Samfundsanalyse: Jeg vil i dette afsnit beskrive samfundet ud fra afsnittet i Bent Madsens bog ”Socialpædagogik - Integration og inklusion i det moderne samfund”

Det førmoderne samfund:

Industrisamfundet var hierarkisk organiseret, den sociale orden blev opretholdt gennem klasse- og lagdeling. Dermed var det økonomi og politik der styrede og sad i toppen, mens det i bunden var den besiddelsesløse og arbejdende klasse. Udover dette forhold, var der også forholdende som: voksne over børn, mænd over kvinder, rige over fattige osv. Den sociale orden blev holdt i hævd ved kategorisering af klasseinddeling, man tilhørte samfundet via sin klasse eks. arbejderklassen, og tilhørsforholdet til en klasse, udelukkede et tilhørsforhold til andre klasser.⁵

⁵ Socialpædagogik - Integration og inklusion i det moderne samfund

Eksklusion, -social udstødelse eller marginalisering, var i det hierarkiske samfund ligegyldende med at være arbejdsløs eller fattig. Dengang var klassen, indgangen til samfundet og magten udgik fra toppen.⁶

Émile Durkheim beskriver det førmoderne samfund, der bestod af mindre sociale fællesskaber (familie, slægt og lokalsamfund), hvor traditionerne var holdepunkt for de sociale bånd.⁷

Det moderne samfund:

Samfundet, som det beskrives af Anthony Giddens, bærer præg af accelererende forandringshastighed og er kendetegnet ved af-traditionalisering, dvs. traditionerne ikke længere fungere som handlingsanvisninger/orienteringspunkter for samfundets udvikling. Giddens kalder det et senmoderne samfund, kategoriseret ved at man nu er tvunget til at forholde sig refleksivt til sig selv og ens livsmuligheder. Traditioner, må nyfortolkes og nye traditioner skabes i kontinuerlig takt med forandringerne i de menneskelige relationer.⁸

Luhmann beskriver samfundet som et funktionelt differentieret samfund der består af delsystemer, et delsystem, eks. Institutioner eller individ, er et underordnet system til hovedsystemet og fungere uafhængigt af hinanden. Han beskriver et polycentrisk samfund, der består af mange centre der udgøres af delsystemer. Kommunikation er fundamental i dette polycentriske samfund, delsystemerne dannes og forbliver i kraft af kommunikationen i bestemte koder og medier. Koderne og medier forklares ved at hvert system har sin egen kode og medie, eks.

”I familien er mediet kærlighed, og koden for kommunikation er elske/ ikke elske”⁹.

Det vil altså sige at man, i det moderne samfund, ikke længere kan begrunde eksklusion med lav status, manglende økonomiske resourcer eller social arv, men derimod skal kunne forholde sig refleksivt til sig selv og sine omgivelser, være i besiddelse af kommunikative færdigheder, der gør dig attraktiv i sociale

⁶ Socialpædagogik - Integration og inklusion i det moderne samfund

s. 95-96

⁷ Ibid.

s. 76

⁸ Ibid.

s. 79

⁹ Ibid.

s. 93

sammenhænge. Du bliver altså ikke givet en rolle i samfundet, den skal du selv ud og definere og forskellen er, at det ikke længere er en selvfølge hvordan eksklusionen foregår, men at det er mere kompliceret end som så. Vi lever i et hyperkomplekst samfund med lige så komplekse eksklusionsprocesser, derfor skal vi fagspecialister have fagligheden i højsæde, for at kunne overskue disse problematikker.

Analyse, en anden vinkel og diskusion

Analyse

Bent Madsen, cand.pæd.pæd. og lektor ved CVU Storkøbenhavn, der dagligt er leder på Nationalt Videnscenter for Inklusion og Eksklusion (NVIE), skrev i 2005 bogen "Socialpædagogik – integration og inklusion i det moderne samfund", der er en indføring i socialpædagogik som begreb, fag og praksisfelt.

Et af Madsens hovedsynspunkter er at: *"Socialpædagogikken kan ikke beskrives eller forstås uden sit sammenspil med det moderne samfund".¹⁰* Derfor foretager Madsen en længere samfundsanalyse via fire sociologers samfundsteorier. Bent Madsens valgte samfundsanalyse peger på, hvordan det moderne samfund opretholder en eksklusion, der igen danner baggrund for socialpædagogikkens faglige grundlag. Derved fremstiller Madsen socialpædagogikken som værende samfundets "lim" da *"...socialpædagogik betragtes som en særlig samfundsmæssig indsats for at opretholde samfundets sammenhængskraft og den sociale orden i bred forstand."*¹¹

Bent Madsen kommer i teksten frem til nogle faglige perspektiver, som de socialpædagogiske kundskabsfelter må reflektere over. Madsen bygger disse perspektiver på en beskrivelse af moderniteten og dens konfliktfelter, med referencer til Anthony Giddens, Ulrich Beck, Niklas Luhmann og Zygmunt Bauman, der alle er sociologer. I artiklen er der undladt en beskrivelse af forfatterens selektive proces, bag udvælgelse af sociologer. Der savnes en diskusion eller præsentation af synspunkter, der kunne underbygge en forståelse af, at samfundet kunne være analyseret på anden vis ved udvælgelse af andre sociologiske samfundsteorier. Madsens

¹⁰ Ibid.

s. 74

¹¹ Ibid.

s. 74

argumentationsform fungerer uproblematisk og underbygger artiklens perspektiver, hvilket både er artiklens styrke og svaghed. Styrken bliver at Madsens artikel er letlæselig og pointerne underbygges på relevante teoretiske teorier. Svagheden ligger i, at læseren ikke bliver inddraget i de metodiske overvejelser bag Bent Madsens afvisning af alternative tilgange til problemfeltet. Dette bevirker til gengæld også, at læseren ikke bliver "fristet" til at opsøge alternativer.

Bent Madsen fortæller med tre punkter, i sin indledning, hvad han mener socialpædagogikkens opgave, genstandsfelt og faglige grundlag er:

1: socialpædagogikkens samfundsmæssige opgave: forebygge og løse sociale og pædagogiske konflikter der kan true den samfundsmæssige integration.¹²

Her ligger Madsen op til at integration, det at udvikle et fælles incitament i form af sociale bånd mellem mennesker indbyrdes og mellem mennesker og samfundsmæssige institutioner især, er et socialpædagogisk indsatsmæssigt anliggende. Det betyder altså at vi, som specialister, skal vide hvad det er for et samfund der foregår og hvilke koder, værktøjer samt kompetencer der kræves for at indgå i det.

2: socialpædagogikkens genstandsfelt: Individuer i spændingsfeltet ml. integration og marginalisering eller direkte udstødelse.¹³

Her fokuseres på essensen indenfor socialpædagogik, altså, at dens fornemmeste opgave er at samle op på de individer, der lever i disse felter, fordi samfundets stabilitet ellers trues. Det betyder altså, at vi skal kunne gennemskue hvem der er i farezonen for at blive ekskluderet. Endvidere skal vi være os selv bevidste om, at vi kan være en medskabende faktorer til yderligere eksklusion i vores møde med det enkelte individ.

3: socialpædagogikkens faglige grundlag: pædagogiske og sociale processer, hvis sigte er at forebygge marginaliseringen og udstødelse fra livsområder som af

¹² Ibid.

s.74

¹³ Ibid.

s. 75

*samfundet og det enkelte individ tillægges betydning for at kunne leve et værdigt liv i anerkendte fællesskaber.*¹⁴

Socialpædagogikken ses som et delsystem (jf. Luhmann), som skal afspejle hovedsystemet – samfundet. dvs. at vores definition af anerkendte fællesskaber skal stemme overens med samfundets, vi skal altså råde over ”...et selvstændigt kundskabsfelt af viden, metoder og værdier.”¹⁵

En anden vinkel

Jeg vil i dette afsnit lave en kort introduktion af Søren Langager samt redegørelse af artiklen, jeg vil anvende i diskussionen af Bent Madsens tekst.

Søren Langager, lektor, seniorforsker, Institut for Pædagogisk Antropologi, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole¹⁶, har med en artikel i “ *Den Rummelige Skole – et fælles ansvar*”, givet sit bud på en måde, at anskue eksklusion/inklusion og hvordan vi, som specialister, evt. kan gribe det an.

Bogen er en antologi bestående af 11 artikler, der alle sætter fokus på skolekulturen og de voksne omkring børnene. Grundlæggende peges der på behovet for faglig nytænkning og ændret praksis. Skal visionerne om en rummelig skole blive til virkelighed, har alle i og omkring skolen et medansvar, som det formuleres i forordet.¹⁷

Synsvinkler fra artiklen -

Plads til forskellighed?

- rummelighedens retorik, af Søren langager

Søren Langager undersøger i artiklen, hvilke faktorer der spiller ind i forhold til det billede, vi har af den rummelige skoles ideal og peger her på, under afsnittet “Inklusionens præmisser”, at “...den største udfordring i forbindelse med at fremme

¹⁴ Ibid.

s. 75

¹⁵ Ibid.

s. 75

¹⁶ <http://www.dpu.dk/site.aspx?p=5290&init=langager>

¹⁷ Den Rummelige Skole – et fælles ansvar

s. 5

det inkluderende undervisningsmiljø først og fremmest angår håndtering af de socioemotionelle faktorer - elevernes forskellige væremåder, elever, der opleves at forstyrre undervisningen, med videre.”¹⁸

Langager pointerer at der er enighed om, at meget afhænger af lærernes og skolens “etos”¹⁹ og “aura”. – altså, hvilke indstillinger lærerne møder de forskellige elever med, hvilket syn der er på de enkelte elevers faglige potentialer, hvor stort overskuddet er til at arbejde med det sociale miljø.

Langager peger altså på, at hovedaktørene er lærerne og deres forventningerne til hver enkelt elev - lærernes måde at møde de forskellige elever på ud fra bestemte forventninger til deres ressourcer og forudsætninger. – Langager stiller spørgsmålet: *“Er der hold i den af og til fremførte erfaring fra garvede lærere om, at “ Når jeg har været sammen med en ny førsteklases elever i én uge, kan jeg sige, hvordan det vil gå de forskellige elever i de kommende års skolegang” eller er der her tale om en selvopfyldende profeti, der forstærkes af lærernes måde at møde de forskellige elever på ud fra bestemte forventninger til deres ressourcer og forudsætninger?”²⁰*

Langager mener svaret rummes i læreres reelle forholden sig til tre grundlæggende “læringsteoretiske spørgsmål”, et socialt, et didaktisk og et kognitivt.

- Det sociale spørgsmål: social forudsigelighed eller individual forandringsmulighed?
- Det didaktiske spørgsmål: byggeklodser eller parallelspor som læringsveje?
- Det kognitive spørgsmål: de dygtige og de udygtige eller forskellige læringsstrategier?²¹

Langager undersøger i **“det sociale spørgsmål”**, om den negative sociale arv automatisk reproduceres eller om en professionsbåret mytedannelse i høj grad er med til at fastholde en sådan forestilling. Langager kommer ved spørgsmålet frem til, at

¹⁸ Den Rummelige Skole – et fælles ansvar

s. 111

¹⁹ Etos er den opfattelse andre har af os, modsat image, som er den opfattelse vi ønsker andre skal have af os.

²⁰ Den Rummelige Skole – et fælles ansvar

s. 111

²¹ Ibid.

s. 111 -112

det ser ud til at det er lærernes indstilling og forventninger, der for alvor bestemmer, hvor børn og unge havner i den sociale rangstige inden for skole og uddannelsessystem og at de individuelle forandringsmuligheder overskygger den sociale forudsigelighed, trods myter om det modsatte.

Under næste punkt **“Det didaktiske spørgsmål”**, undersøger Lanager, ved hjælp af hjerneforskeren Matti Bergström²², paradokset i at, vi har et samfund der ligger op til nysgerrige og eksperimenterende handlingsfællesskaber, men et skolesystem der vil det modsatte. Matti Bergström hævder, at *“nutidens skole er uegnet for børn idet børn skal have lov til at udvikle sig gennem leg, fantasi og skaberglæde, ellers bliver de ikke kreative som voksne, og kreative, nyskabende individer er en forudsætning for al udvikling i samfundet.”*²³ Når der er fokus på noget, er der mindre fokus på noget andet – Langager ser det som en selvfølgelighed, at der er et stigende antal af børn på de tidlige klassetrin, der kommer i specialpædagogikkens søgelys, fordi fokus er på kvalitative resultater og ikke på hvordan hver enkelt lære bedst muligt.

Det sidste punkt **“Det kognitive spørgsmål”**, omhandler hvilke præmisser der fra et systemperspektiv vil fremme muligheden for en mere inkluderende skole. Konklusionen er her at, hvis den enkelte lærer møder mangfoldigheden af elever med hver deres væren god til noget, altså det hele menneske med heldige som uheldige måder at udtrykke sig på, så kræver den inkluderende skole “bare”, at læringsfaciliteterne indrettes, så eleverne kan være i samme rum, men lærer i hver deres gruppe, side by side.²⁴

Diskussion

Bent Madsen og Søren Langager er langt hen af vejen enige i måden at gribe inklusion/eksklusion an på. De er enige om, at det er fagspecialisterne selv der kan være medvirkende til yderligere marginalisering og eksklusion via manglende kundskaber og viden.

²² Matti Bergström har været med til at udvikle den tværfaglige disciplin neuropædagogikken

²³ Ibid.

s. 116

²⁴ Ibid.

s. 120

Enigheden er også bred i deres respektive beskrivelser af vigtigheden i, at møde vores elever hvor de er, med hvad de nu en gang har med sig. Som et eksempel herpå kan inddrages en situation fra egen praksis

“ Vi sidder ved det store bord i fællesrummet og snakker om tid, og kommer i den forbindelse til at snakke om hvordan man i gamle dage holdte styr på tiden. Jeg nævner at, solur er et ur der måler buevinklen til solen og opdeler gradtallet i 24 timer pr. døgn. En elev rejser sig pludseligt og farer ud af terassedøren, er væk i kort tid og vender så tilbage med vores store solur fra haven (det var brækket af sit fundament, men stadig med mursten fæstnet i bunden). Han trækker det tværs gennem stuen og bruger alle sine kræfter på at løfte det op på bordet. Først bliver jeg lidt vred, da vi jo har en regel om at man ikke rejser sig fra bordet uden at man er blevet bedt om det. Men da han så smilende kigger på mig og siger, -“er det sådan et her du mener Niels?”- bliver jeg klar over, at han måske skal have tingene mellem hænderne før de giver mening i hans verden.

Der er i denne situation mange måder at reagere på, jeg kunne have løbet efter for at stoppe ham, jeg kunne have valgt, at reagere ud fra skolens/vores regler om, at man ikke rejser sig uden man bliver bedt om det eller som en tredje mulighed vælge, at forholde mig serendipitvt²⁵ til det.

Det jeg kunne se ved, at normen/reglen blev rykket lidt en smule, var at der kom noget ekstra ud af denne situation som, hvis reglen var blevet overholdt, ellers ikke ville have fundet sted. En eksklusion fandt altså *ikke* sted, men det er heller ensbetydende med at alt er tilladt – derfor ser jeg en aktualitet i anvendte teorier og Madsens pointe om socialpædagogens normer.

Bent Madsens formulering om at, *“...der er brug for at udvikle kundskab om, hvordan det socialpædagogiske møde kan etableres med respekt for de subjective livsfortællinger”*²⁶, synes i forhold til ovenstående eksempel, at give særdeles god mening.

²⁵ Serendipitet er det at finde uden at søge, men derefter også at erkende værdien i det, man har fundet, sådan at det ses i et helt nyt lys.

²⁶ Socialpædagogik - Integration og inklusion i det moderne samfund

s. 118

Den store forskel på, henholdsvis, Bent Madsens og Søren Langagers tekster ligger mest i deres anvendelse af teoretiske argumenter, Madsen er sociologisk funderet med klassisk og moderne samfundsteoretikere i ryggen, hvorimod Langager går mere psykologisk til værks i sin brug af bl.a. Matti Bergström.

Bent Madsen svarer ikke helt på noget og udlægger det som er det den eneste mulighed, han stiller afslutningsvis nogle spørgsmål, der overlader det til læseren at finde svar.

Langager tydeligør i sin tekst, at måden *han* anskuer verden og den viden han formidler, kan gøres på mange andre måder og fremstilles i en tid uden sikker viden.²⁷

Konklusion

Min problemformulering lød:

I kapitlet "socialpædagogik i samfundets konfliktfelter" fra Bent Madsens bog "socialpædagogik – Integration og inklusion i det moderne samfund" redegør han for hvilke faktorer der kendetegner en eksklusionsproces, og med afsæt i denne proces, vil jeg undersøge -

Hvordan synes der, i forhold til Bent Madsens eksklusionsproces, at være mulighed for inklusion.

I mit arbejde med Bent Madsens tekst og som opgaven skred frem, er jeg blevet gjort opmærksom på hvor hyperkomplekst det moderne samfund egentligt er. Madsen peger på en masse ekskluderende faktorer der dermed også gør os opmærksomme på de inkluderende faktorer. I og med samfundet er så komplekst, synes inklusion uoverskuelig og ikke til sådan lige til at ændre – men måske, hvis vi tager den socialpædagogiske praksis op til overvejelse og via små kvalitative ændringer påvirker delsystemerne kan vi ændre vores udgangspunkt og dermed vores praksis overordnet. Søren Langager har ligeledes påvist hvor komplekst samfundet er, en masse systemer der interagerer med hinanden – men som udgår fra toppen (politisk), Langager har tydeligt eksemplificeret, i hans udlægning/vision, at

²⁷ Den Rummelige Skole – et fælles ansvar

inklusionens vilkår og muligheder i høj grad afhænger af underviserens, social og specialpædagogernes, ”mentale” forventninger og attituder til hver enkelt elev uanset hendes eller hans sociale baggrund, momentane adfærd og aktuelle faglige læringsrytmik.

Begge har de holdt på et holistisk menneskesyn, hvor en hermeneutisk tilgang til socialpædagogikken har inspireret og givet fornyet inspiration i min måde at se tingene på.

Vi skal erkende at børnene ikke kan ændre sig – vi skal møde dem hvor de er og give dem strategier, værktøjer og kompetencer til at kunne begå sig i det moderne samfund.

Litteraturliste

Forfatter	Titel	Forlag	Udgivelsesår	Udgave
Andersen, Heine og Kaspersen, Bo Lars	Klassisk og moderne samfundsteori	Hans Reitzels	2001	2. udg.
Andersen, Jens Indlæg af bl.a. Søren Langager	Den rummelige skole- et fælles ansvar Artikel: Plads til forskellighed? – rummelighedens retorik.	Kroghs Forlag	2004	1. udg.
Madsen, Bent	Socialpædagogik - Integration og inklusion i det moderne samfund	Hans Reitzel	2005	1. udg.